ΝΤΙΡΕ ΝΤΑΟΥΑ

μια χούφτα Έλληνες τρίτης γενιάς

ΚΕΙΜΕΝΟ
Χριστίνα Βάζου
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

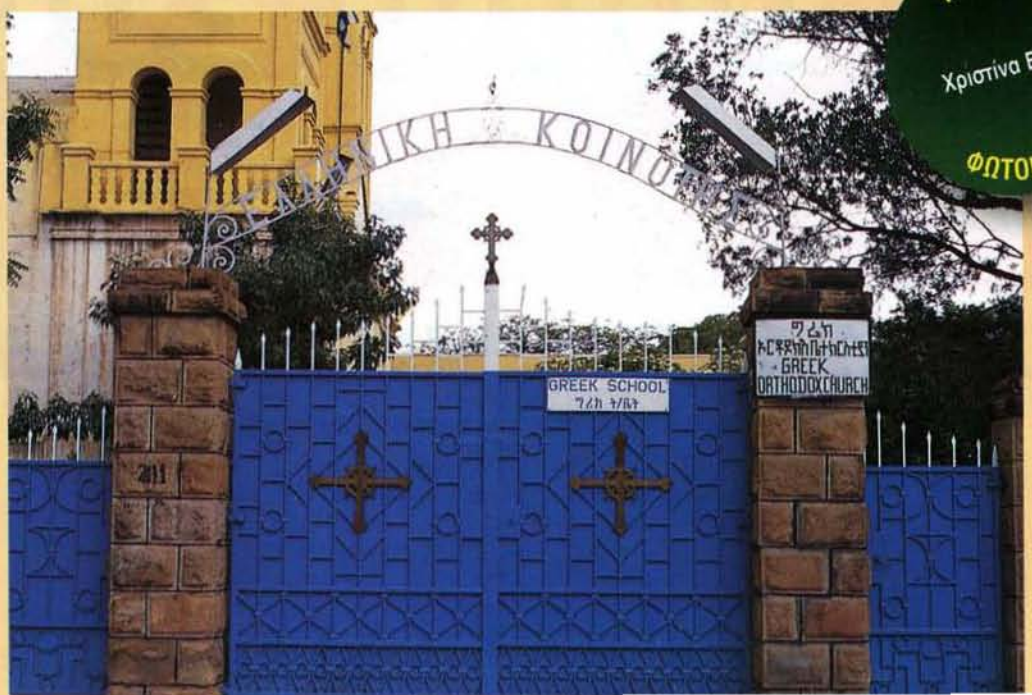

Στις αρχές του αιώνα μας, αλλά και μετά τον β' παγκόσμιο πόλεμο, πολλοί Έλληνες, κυρίως νέα παιδιά από την επαρχία και τα ελληνικά νησιά, αποφάσισαν να βρουν την τύχη τους στην Αιθιοπία. Οι συνθήκες ήταν ευνοϊκές, η χώρα φημιζόταν την εποχή εκείνη για τον πλούτο της και ο ίδιος ο αυτοκράτορας Χαϊλέ Σελάσιε, ο οποίος ανέβηκε στον θρόνο το 1930 ήταν φιλέλληνας. Η πλειοψηφία των Αιθιόπων είναι ορθόδοξοι κόπτες και έχουν πολλά κοινά με την ελληνική ορθόδοξη θρησκευτική παράδοση.

Οι Έλληνες σκορπίστηκαν σε όλη τη χώρα και δημιούργησαν ελληνικές κοινότητες. Η μεγαλύτερη κοινότητα ήταν στην πρωτεύουσα Αντίς Αμπέμπα, όπου ο αριθμός των μελών έφτανε τα 4.000 άτομα. Λέγεται ότι όλοι μαζί οι Έλληνες στην Αιθιοπία ήταν 7.000.

Η πόλη Ντίρε Ντάουα βρίσκεται κοντά στα σύνορα με τη Σομαλία, στην περιοχή Harerge. Το αρχικό της όνομα ήταν Αντίς Χαρέρ (δηλ. καινούριο Χαρέρ). Ιδρύθηκε το 1902 για να εξυπηρετήσει στην κατασκευή της σιδηροδρομικής γραμμής Τζιμπουτί-Αντίς Αμπέμπα. Γρήγορα αναπτύχθηκε σε μεγάλο εμπορικό κέντρο, που θύμιζε περισσότερο ευρωπαϊκή πόλη παρά αφρικανική. Πολλοί από τους Έλληνες που αποδήμησαν στις αρχές του αιώνα στην Αιθιοπία έγιναν υπάλληλοι της γαλλοαιθιοπικής εταιρίας σιδηροδρόμου και εγκαταστάθηκαν στη Ντίρε Ντάουα.

Ο Αθανάσιος Μίχος γράφει χαρακτηριστικά στο βιβλίο του "Τιθορέα - Αντίς Αμπέμπα" για τις πρώτες του εντυπώσεις όταν έφτασε, παλικάρι 22 χρονών, το 1929, στην Ντίρε Ντάουα: "Η πόλη ήτο πραγματικός παράδεισος. Μικρή αλλά ολοκάθαρη... Περπατώντας στους δρόμους άκουγες δύο γλώσσες να ομιλούνται - η γαλλική και η ελληνική. Πολλοί ιθαγενείς μιλούσαν ελληνικά. Η πόλη εκατοικείτο από γάλλους υπαλλήλους της γαλλικής εταιρίας του σιδηροδρόμου και από έλληνες υπαλλήλους της γαλλικής εταιρίας και ξενοδόχους, καταστηματάρχες και εμπόρους έλληνες."

Με την επανάσταση του 1974, τον εκθρονισμό του αυτοκράτορα Χαϊλέ Σελάσιε και την επικράτηση σοσιαλιστικού τύπου καθεστώτος κάτω από την κυριαρχία του Μεγκίστου Χαϊλέ Μάριαμ, οι περισσότεροι Έλληνες αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη χώρα. Οι περιουσίες τους εθνικοποιήθηκαν και πάρα πολλοί καταστράφηκαν οικονομικά. Ο αγώνας για τη διεκδίκηση των περιουσιών συνεχίζεται μέχρι και σήμερα.

Στις μέρες μας, ζουν στο αφρικανικό αυτό κράτος περίπου 600 Έλληνες, από τους οποίους οι περισσότεροι προέρχονται από μικτές σχέσεις ή γάμους μεταξύ Ελλήνων και Αιθιοπίδων. Στην πρωτεύουσα Αντίς Αμπέμπα λειτουργεί ελληνική κοινότητα, η ελληνική εκκλησία του Αγίου Φρουμεντίου, ελληνικό

Στην πόλη Ντίρε Ντάουα της Αιθιοπίας έχουν απομείνει σήμερα 8 Έλληνες από τις 300 οικογένειες που κατοικούσαν εκεί από τις αρχές του αιώνα. Όμως υπάρχει ελληνική εκκλησία και ελληνικό σχολείο, που λειτουργεί σχεδόν αποκλειστικά για Αιθίοπες, με 270 μαθητές και ανάμεσά τους και ένα ελληνόπουλο.

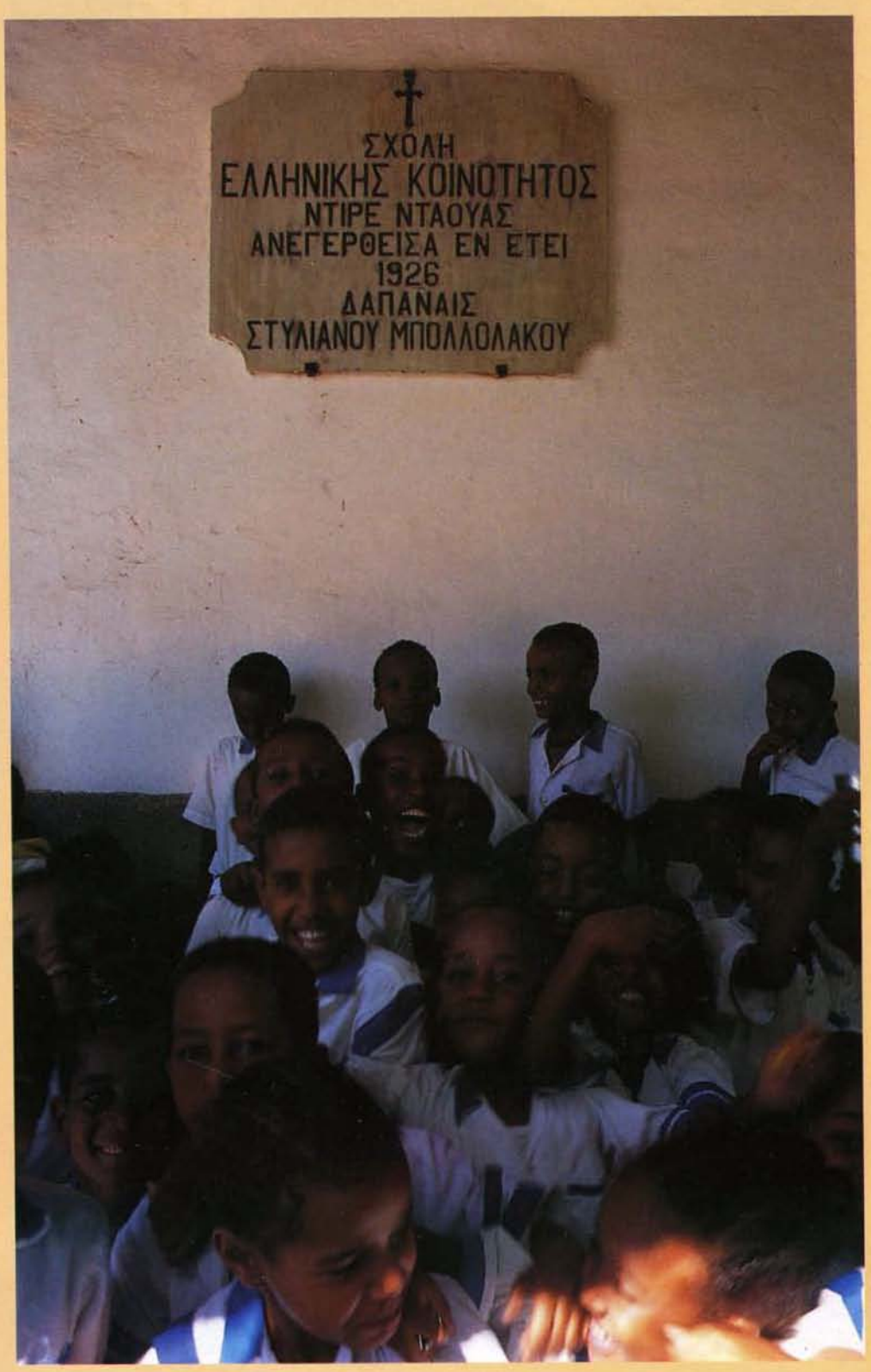

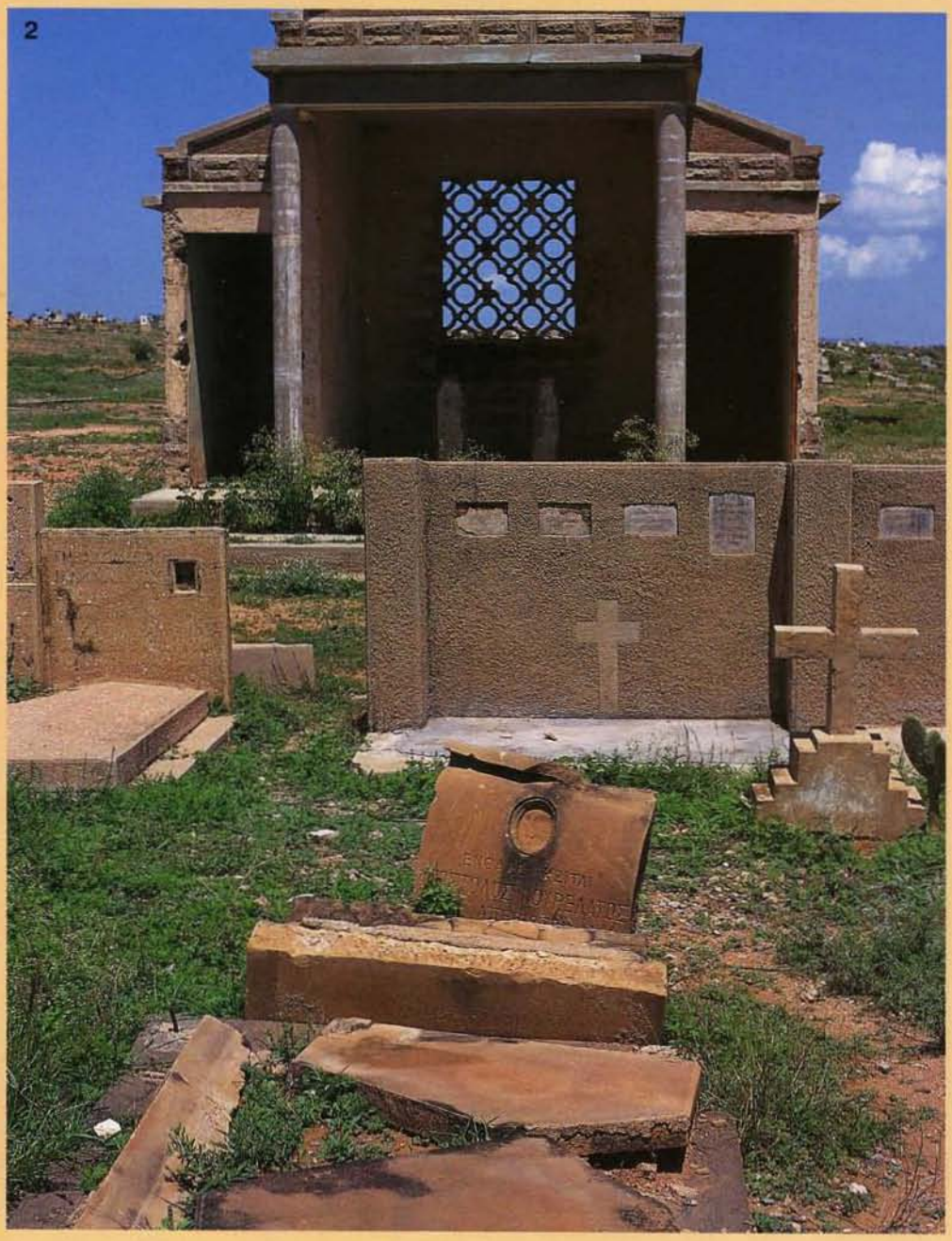

◆ 1.Η εκκλησία της Αγίας Τριάδας. Λίγοι είναι πια οι πιστοί που την επισκέπτονται από τότε που Έλληνες εγκατέλειψαν τη Ντίρε Ντάουα. Αραιά και πού έρχονται ο έλληνας μητροπολίτης ή ο παπάς από την Αντίς Αμπέμπα και λειτουργούν. Οι ελάχιστοι όμως Έλληνες που έχουν μείνει στην πόλη την φροντίζουν και ανάβουν τα καντήλια. Οι πόρτες της Αγίας Τριάδας είναι ανοιχτές για όλους, ακόμα και για τους μουσουλμάνους, όπως είναι ο φύλακας του σχολείου που αν και μωαμεθανός στο θρήσκευμα κάθε απόγευμα, όταν σχολάει κάνει την προσευχή του μπροστά στην εκκλησία. 2.Οι περισσότεροι ελληνικοί τάφοι βρίσκονται εγκαταλειμμένοι και καταστραμμένοι στο καινούριο νεκροταφείο, ανάμεσα σε ιταλικούς και αρμένικους. Σε αντίθεση με τις εγκαταστάσεις της ελληνικής κοινότητας της Ντίρε Ντάουα, που είναι καθαρές και περιποιημένες, τα μνημεία των νεκρών έχουν αφεθεί στην τύχη τους.

◆ Το εσωτερικό της εκκλησίας της Αγίας Τριάδας. Οι περισσότερες εικόνες είναι δωρεές πιστών και χρονολογούνται γύρω στο 1926.

σχολείο με 149 μαθητές (κυρίως της δεύτερης ή τρίτης γενιάς), οικοτροφείο για τα παιδιά του σχολείου, ο σύλλογος Ολυμπιακός και ένα περιποιημένο ελληνικό νεκροταφείο με την εκκλησία του.

Ταξιδεύοντας για δεύτερη φορά στην Αιθιοπία και έχοντας γνωρίσει από κοντά την ελληνική κοινότητα στην Αντίς Αμπέμπα θέλησα να μάθω τι απέγιναν οι υπόλοιπες κοινότητες, και συγκεκριμένα εκείνη της Ντίρε Ντάουα, για την οποία είχα ακούσει πολλές ιστορίες. Οι πρώτες εικόνες δημιουργήθηκαν στο μυαλό μου ακούγοντας τις διηγήσεις του Δημήτρη Γαστεράτου, ο οποίος γεννήθηκε στη Ντίρε Ντάουα το 1953 από μητέρα Αιθιοπίδα και πατέρα Μικρασιάτη. Σήμερα δουλεύει ως κλητήρας στην ελληνική πρεσβεία της Αντίς Αμπέμπα. "Τα καλύτερα μας χρόνια τα περάσαμε στη Ντίρε Ντάουα. Κάθε βράδυ μαζευόντουσαν όλοι οι Έλληνες στο ζαχαροπλαστείο του Κουρτίδη ή στο εστιατόριο του Μπολολάκου. Το ελληνικό ούζο ήταν πολύ γνωστό στην πόλη, υπήρχε το εργοστάσιο της κυρίας Πόπης Σταύρου από τη Ρόδο. Είχαμε και ένα μεγάλο ελληνικό σούπερ μάρκετ και δύο μικρότερα, και κινηματογράφο. Μια φορά την εβδομάδα προβαλόταν ελληνική ταινία. Την εποχή που ήμασταν μικρά παιδιά, τα ελληνικά τα μαθαίναμε στις ελληνικές παροικίες. Λειτουργούσε βέβαια και το ελληνικό δημοτικό σχολείο. Για να πάμε στο γυμνάσιο έπρεπε να μετακομίσουμε στην Αντίς Αμπέμπα, όπου μέναμε στο οικοτροφείο..."

Από τις 300 ελληνικές οικογένειες που κατοικούσαν κάποτε στη Ντίρε Ντάουα, η οποία σήμερα είναι η δεύτερη σε πληθυσμό πόλη της Αιθιοπίας, έχουν μείνει 8 άτομα. Οκτώ Έλληνες ανάμεσα σε 100.000 ντόπιους (απογραφή του 1984). Ήξερα ότι ανάμεσά τους υπάρχει και ένας έλληνας δάσκαλος. Αποφάσισα να επισκεφθώ την πόλη και -για καλή μου τύχη- ο πρόεδρος του συλλόγου των Ελλήνων από την Αιθιοπία στην Αθήνα, Πέτρος Βινιεράτος, μου πρότεινε να φιλοξενηθώ εκεί από την αδελφή του.

Η Αιθιοπία ακολουθεί το Ιουλιανό ημερολόγιο, που σημαίνει ότι έχουμε 7 ή 8 χρόνια διαφορά, ανάλογα με την εποχή. Το νέο έτος γιορτάζεται στις 11 Σεπτεμβρίου σύμφωνα με το δικό μας ημερολόγιο. Φέτος -που εμείς βρισκόμαστε στο 1997- η Αιθιοπία διανύει από τις 1 Ιανουαρίου έως τις 10 Σεπτεμβρίου το έτος 1989 και από τις 11 Σεπτεμβρίου έως τις 31 Δεκεμβρίου το έτος 1990. Οι μήνες είναι δεκατρείς, δώδεκα αποτελούνται από 30 ημέρες και ο δέκατος τρίτος έχει 5 ή 6 μέρες. Διαφορές υπάρχουν και στην ώρα. Το σύστημά τους λειτουργεί με βάση έναν κύκλο 12 ωρών -ο πρώτος αρχίζει στις 6πμ. και τελειώνει στις 6μμ και ο δεύτερος ακολουθεί. Όταν στα δικά μας ρολό-

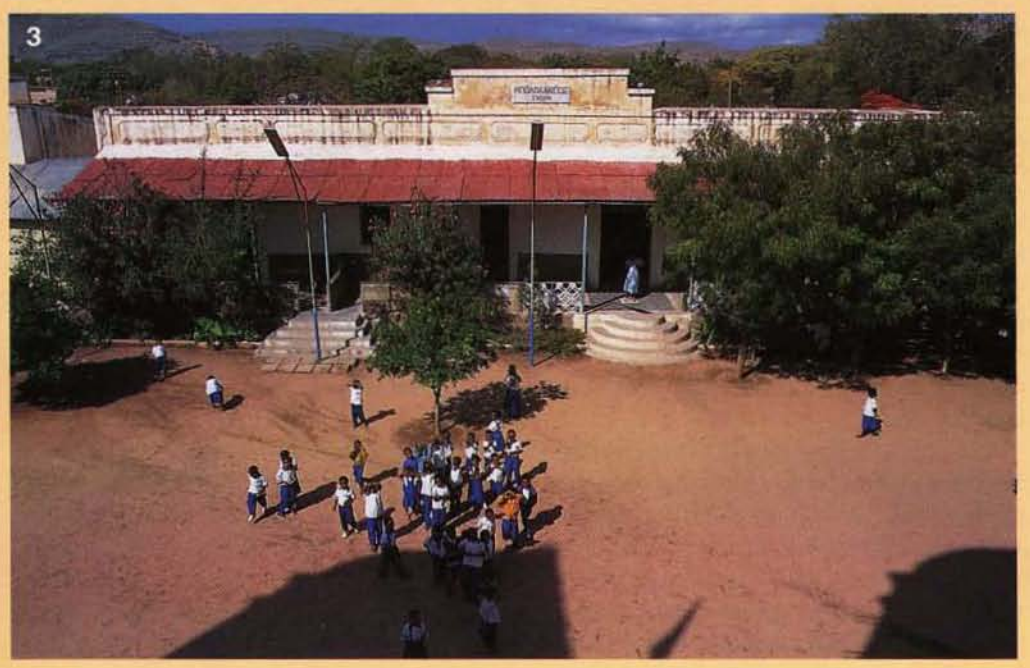

◆ 1.Η τρίτη τάξη κατά τη διάρκεια του μαθήματος των ελληνικών. 2.Το γραφείο της διοίκησης του σχολείου. Η Ζαχαρούλα Βινιεράτου έχει αναλάβει χρέη γραμματέα στο σχολείο. Αρκετοί γονείς δυσκολεύονται να πληρώσουν τα δίδακτρα, καθώς η ανεργία στην Αιθιοπία είναι μεγάλη. 3.Η Μπολολάκειος Δημοτική Σχολή, όπως φαίνεται από το καμπαναριό της Αγίας Τριάδας. Τα χρόνια που η κοινοτική ζωή βρισκόταν στην ακμή της, η δεξιά αίθουσα της σχολής λειτουργούσε σαν αίθουσα εκδηλώσεων. Αργότερα σφραγίστηκε και ξανάνοιξε πριν από 3 χρόνια, για να στεγάσει τις μικρότερες τάξεις του καινούριου αγγλικού σχολείου.

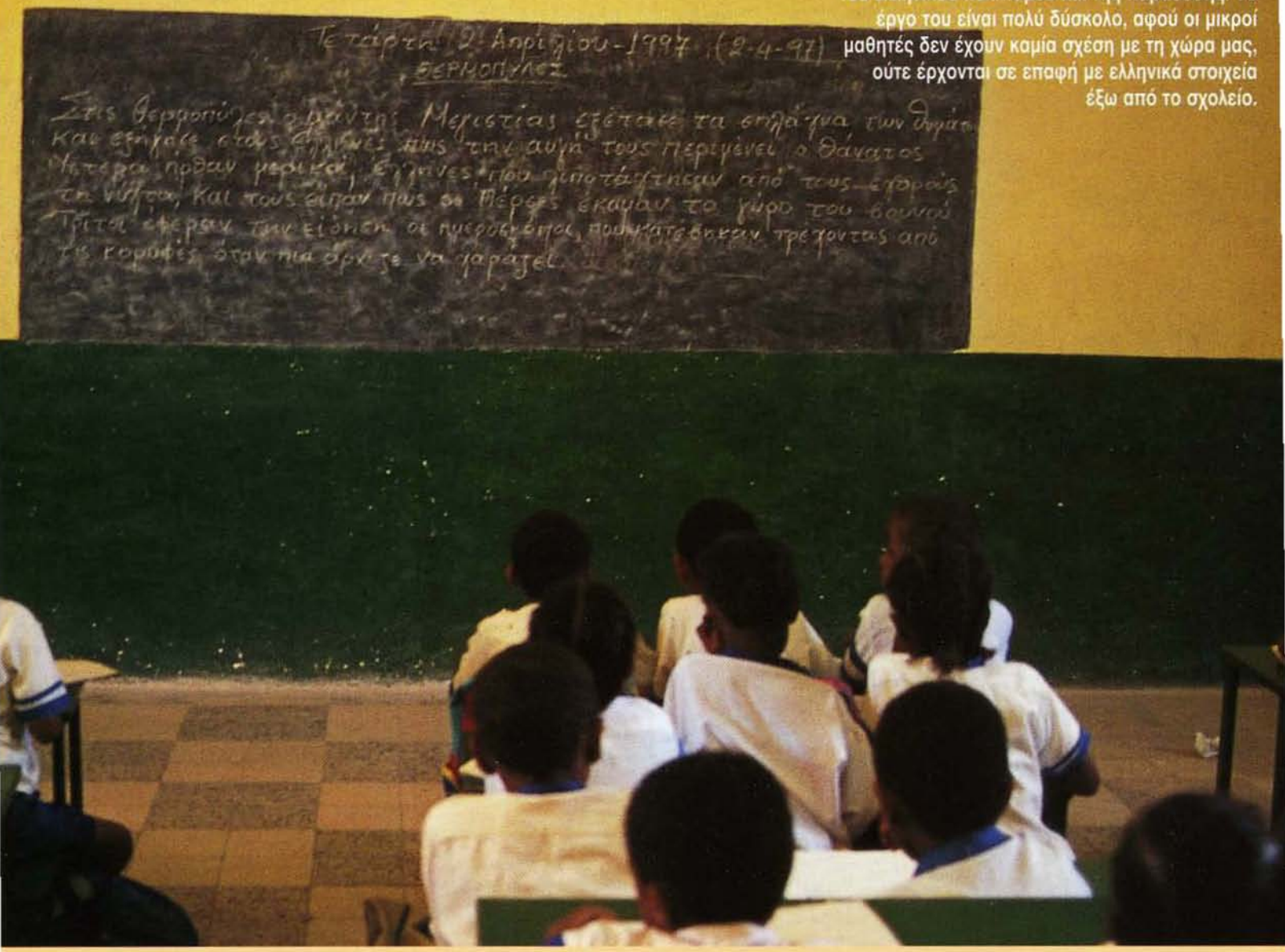

♦ Τα ελληνικά σχολικά βιβλία που υπάρχουν είναι ελάχιστα και ο δάσκαλος γράφει το μάθημα στον πίνακα. Μέσα από την εκμάθηση της γλώσσας προσπαθεί να περάσει στα παιδιά στοιχεία του ελληνικού πολιτισμού και της παράδοσης. Το έργο του είναι πολύ δύσκολο, αφού οι μικροί μαθητές δεν έχουν καμία σχέση με τη χώρα μας, ούτε έρχονται σε επαφή με ελληνικά στοιχεία έξω από το σχολείο.

για ο μεγάλος δείκτης βρίσκεται στον αριθμό 1, στα δικά τους βρίσκεται στο 7 κ.ο.κ.

Αυτές οι διαφορές έχουν μεγάλη σημασία, ιδίως όταν κανονίζει κανείς τα ραντεβού του ή πρόκειται να ταξιδέψει. Πρέπει κάθε φορά να διευκρινιστεί αν γίνεται αναφορά στην αιθιοπική ή ευρωπαϊκή ώρα. Ευτυχώς, είχα πληροφορηθεί για τα παραπάνω και έφτασα στην ώρα μου στο αεροδρόμιο για να πετάξω στην Ντίρε Ντάουα.

Η πτήση από την Αντίς Αμπέμπα στη Ντίρε Ντάουα κράτησε μια ώρα. Έκανε πολλή ζέστη στο μικρό αεροσκάφος τύπου ATR 42 των Αιθιοπικών αερογραμμών και οι δεκάδες μύγες που συνταξίδευαν μαζί μας δεν έδειχναν να ενοχλούνται από την υψομετρική διαφορά. Αν και η πτήση ήταν εσωτερική, υποβληθήκαμε σε εξωνυχιστικούς ελέγχους. Ήμουν η μόνη από τους 48 επιβάτες που κράταγε χειραποσκευές. Δεν γνώριζα ότι όσο λιγότερα πράγματα είχες επάνω σου, τόσο πιο γρήγορα μπορούσες να επιβιβαστείς.

Δίπλα μου στο αεροπλάνο καθόταν ένας μεσήλικας Αιθίοπας, ο οποίος δούλευε ως μηχανικός για την οργάνωση Care, η οποία έχει αναλάβει την κατασκευή μεγάλου φράγματος στην περιοχή. Πρόκειται για μια σημαντική πρωτοβουλία σε μια χώρα που πλήττεται κάθε χρόνο από ανελέητη ξηρασία. Μόλις άκουσε ότι είμαι Ελληνίδα, μου διηγήθηκε με περηφάνεια ότι κατοικεί στην περιοχή "Greek Camp" της Ντίρε Ντάουα, εκεί που παλαιότερα μένανε οι περισσότεροι Έλληνες.

Ενώ το αεροπλάνο δεν πήρε πολύ ύψος κατά την απογείωση, η προσγείωση κράτησε αρκετή ώρα. Η υψομετρική διαφορά των δύο πόλεων φάνηκε καθαρά. Η Αντίς Αμπέμπα είναι χτισμένη σε υψόμετρο 2.300 μέτρων και η Ντίρε Ντάουα σε υψόμετρο 1.500 μέτρων.

Πηγαίνοντας με τα πόδια από το αεροπλάνο στην άκρη της πίστας και αφού διέσχισα ένα καταπράσινο πάρκο με πολύχρωμα πουλιά και μαϊμούδες, έφτασα στην έξοδο του αεροδρομίου, όπου με περίμενε ο Γεράσιμος Γιώκαρης, σύζυγος της Ζαχαρούλας Βινιεράτου.

Ο πατέρας του έφτασε το 1920 από την Τρίπολη της Πελοποννήσου στην Αιθιοπία, όπου και δημιούργησε οικογένεια. Ήταν έμπορος του καφέ. Ο ίδιος ο Γεράσιμος είναι συνταξιούχος του γαλλοαιθιοπικού σιδηροδρόμου.

Ακολουθήσαμε με το αυτοκίνητο μια πλατιά λεωφόρο και μετά από λίγα χιλιόμετρα πρόβαλαν στον ορίζοντα τα πρώτα σπίτια της πόλης. Ενθουσιάστηκα από το τοπίο. Επιτέλους, είχα ξεφύγει από το μουντό γκρίζο χρώμα της πρωτεύουσας. Βρισκόμουν σε έναν μικρό πράσινο παράδεισο. Τα σπίτια ήταν χτισμένα σε ευρωπαϊκό στιλ, με μεγάλες ξύλινες βεράντες και κήπους, οι δρόμοι δενδροφυτεμένοι και καθαροί. Η τόσο γνώριμη εικόνα των κου-

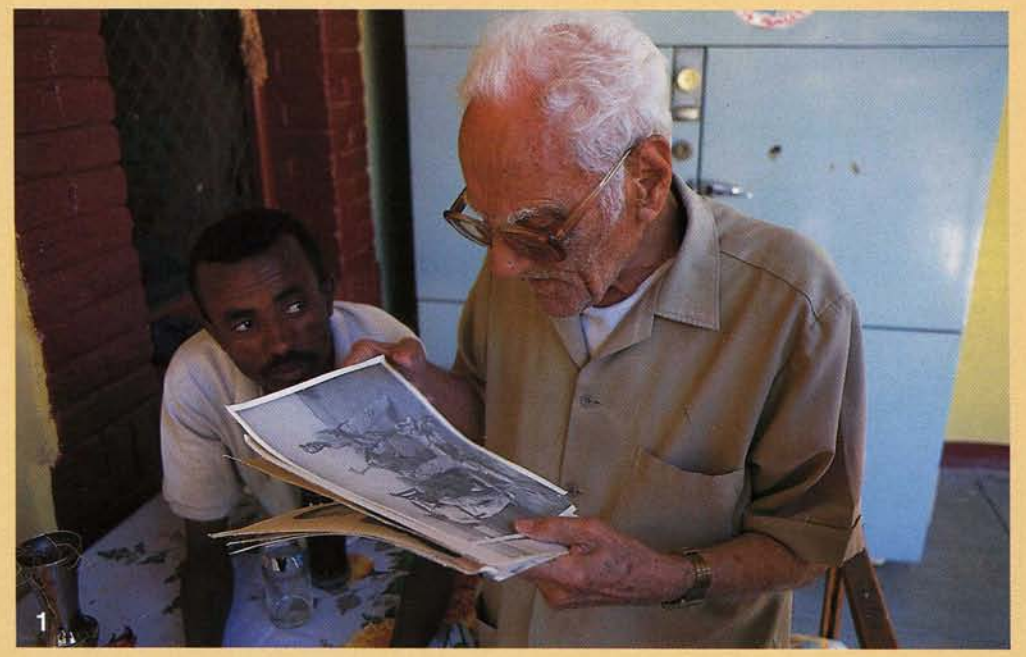

ρελιασμένων, ανάπηρων και άρρωστων ζητιάνων που κουβάλαγα μαζί μου από την Αντίς Αμπέμπα απουσίαζε. "Οι περισσότεροι βγαίνουν μόνο τις Παρασκευές στους δρόμους, καθώς η πλειονότητα του πληθυσμού είναι μουσουλμάνοι και έτσι καθορίζεται από τη θρησκεία τους" μου εξήγησε ο Γεράσιμος.

Μπαίνοντας στην πόλη περάσαμε από τον παλιό επιβλητικό σταθμό της περιβόητης σιδηροδρομικής γραμμής που ενώνει το Τζιμπουτί με την Αντίς Αμπέμπα. Για την απόσταση Ντίρε Ντάουα - Αντίς Αμπέμπα το τρένο κάνει 18 ώρες, το εισιτήριο κοστίζει 11 δολάρια στην πρώτη θέση και 7 δολάρια στην δεύτερη. Γενικά, είναι επικίνδυνο, κυκλοφορούν πολλοί κλέφτες και τα βαγόνια βρίσκονται σε άσχημη κατάσταση.

Προχωρώντας μπόρεσα να διακρίνω από μακριά μια μεγάλη μπλε σιδερένια πόρτα και δυο καμπαναριά να ξεπροβάλλουν από πίσω. Φτάνοντας κοντά και διαβάζοντας την επιγραφή "Ελληνική κοινότητα - greek school - greek orthodox church" κατάλαβα ότι φτάσαμε στις εγκαταστάσεις της ελληνικής κοινότητας. Έμεινα έκθαμβη μόλις άνοιξε ο φύλακας την πόρτα: μια γνώριμη γλυκιά ευωδιά με περιτύλιξε και ξαφνικά θυμήθηκα τις ήρεμες καλοκαιρινές βραδιές στην Ελλάδα. Η εκκλησία της Αγίας Τριάδας δέσποζε στη μικρή αυλή της Μπολολάκειου Σχολής, που ιδρύθηκε το 1926 από τον Στέλιο Μπολολάκο. Φωτιζόταν από το φως του δειλινού και φάνταζε μεγαλόπρεπη και σίγουρη. Δίπλα της, ανάμεσα σε λουλούδια, η προτομή του ευεργέτη. Υπήρξε ένα πολύ αγαπητό και σεβαστό πρόσωπο στη Ντίρε Ντάουα. Χρόνια ήταν πρόεδρος της κοινότητας και άμισθος πρόξενος. Με την είσοδο των Ιταλών το 1936 (ιταλική κατοχή στην Αιθιοπία

◆ 1.Ο κύριος Παναγιώτης Κουρούκλης. Μία από τις πολλές δουλειές που έκανε κάποτε ήταν και εκείνη του φωτογράφου. Έμαθε την τέχνη στο φωτογραφείο ενός Ιταλού στη Ντίρε Ντάουα. 2.Ο κύριος Μενέλαος Μησσαηλίδης, ένας από τους τελευταίους Έλληνες της Ντίρε Ντάουα. Ο πατέρας του ήρθε εδώ σε ηλικία 16 χρόνων από τα Μουδανιά, με την μικρασιατική καταστροφή, καθώς υπήρχε η φήμη ότι η Αιθιοπία έχει πολύ χρυσάφι. Ο Μενέλαος επισκέφθηκε για πρώτη φορά την Ελλάδα το 1982. 3.Η οικογένεια της Ζαχαρούλας και του Γεράσιμου αγαπάει τα αιθιοπικά φαγητά όπως και τα ελληνικά. Το βασικό στοιχείο της αιθιοπικής κουζίνας είναι η ινζέρα, που μοιάζει με μεγάλη κρέπα και είναι φτιαγμένη από τεφ, ένα δημητριακό που μεγαλώνει μόνο στην Αιθιοπία. Συνδυάζεται με κρέας και λαχανικά. Στην αιθιοπική κουζίνα δεν χρησιμοποιούνται μαχαιροπίρουνα, αλλά τρώνε με τα χέρια πιάνοντας τα φαγητά με τη βοήθεια της ινζέρα.

◆ Καθισμένη σε ένα χαμηλό σκαμπό, η μητέρα της Ζαχαρούλας κάθε πρωί ψήνει για τον Γεράσιμο καφέ με τον παραδοσιακό τρόπο της Αιθιοπίας. Δίπλα της κάθεται η υπηρέτρια και τη βοηθάει. Πρώτα καβουρντίζει τους σπόρους του καφέ στα κάρβουνα και τους αλέθει στον μύλο. Βράζει τον καφέ μαζί με νερό σε ένα πήλινο ειδικό δοχείο σε χαμηλή φωτιά. Σερβίρει την πρώτη δόση και ό,τι περισσέψει το ξαναβράζει σε νερό. Αυτό γίνεται συνολικά τρεις φορές και κάθε φορά ο καφές γίνεται και πιο ελαφρύς. Προσθέτει γαρύφαλο και κανέλα. Η ιεροτελεστία του ψησίματος συνοδεύεται πάντοτε από λιβάνι και άλλα μυρωδικά. Τα φλιτζάνια και η ποσότητα του καφέ που ετοιμάζει η οικοδέσποινα είναι παραπάνω από αυτά που χρειάζονται, έτσι ώστε να μπορούν να κεραστούν αμέσως οι επισκέπτες που τυχόν θα περάσουν από το σπίτι.

1936-1941) πέθανε από μαρασμό.

Στο βάθος της αυλής και μπροστά από το ένα από τα δύο κτίρια του σχολείου, μπόρεσα να διακρίνω στο ημίφως μια ομάδα ανθρώπων να κάθεται σε δύο παγκάκια και να συζητάει. Συνειδητοποίησα γρήγορα ότι βρισκόμουν μπροστά στους τελευταίους Έλληνες της Ντίρε Ντάουα: τον ηλικιωμένο κύριο Παναγιώτη Κουρούκλη, την Ελένη Πατατάκη, τη Ζαχαρούλα Βινιεράτου -σύζυγο του Γεράσιμου- τη μικρή κόρη τους Βασιλική και τον δάσκαλο Τσαμπίκο Παπάζογλου από τον Πειραιά. Έλειπε η ηλικιωμένη Χριστίνα Βούρβουλη, που δεν βγαίνει όμως ποτέ από το σπίτι της από τότε που πέθανε ο άντρας της, ούτε δέχεται να δει κανέναν.

Ο Παναγιώτης Κουρούκλης λέει ότι είναι 100 χρονών. Κατάγεται από την Κεφαλονιά. Στα 17 του χρόνια άφησε την πατρίδα του και πήγε στο Τζιμπουτί και από εκεί έφτασε στην Ντίρε Ντάουα. Αρχικά δούλεψε σαν υπάλληλος, μετά σαν φωτογράφος και τελικά ασχολήθηκε με το εμπόριο. Έκανε μεγάλη περιουσία. Παντρεύτηκε Ελληνίδα και έκανε δύο παιδιά. Μόλις εκείνα μεγάλωσαν, έφυγαν με τη μητέρα τους στην Ελλάδα. Εκείνος έμεινε στην Αιθιοπία. Ζει στο μοναδικό από τα σπίτια που μπόρεσε να κρατήσει μετά από την εθνικοποίηση των περιουσιών μαζί με την αιθιοπίδα σύντροφό του και αρκετούς άλλους ντόπιους. Φαίνεται ότι έχει ακόμα μεγάλη περιουσία στο εξωτερικό, την οποία όμως δεν χαίρεται ο ίδιος. Κάθε απόγευμα, όταν ο καιρός είναι καλός, το νεαρό αγόρι που τον φροντίζει τον φέρνει στην αυλή της κοινότητας. Εκεί μπορεί να καθήσει με τις ώρες μιλώντας για τα παιδικά του χρόνια στο Ληξούρι, τα κτήματά του στο νησί με τα 700 δέντρα, που ποτίζει -όπως ισχυρίζεται- ακόμα και σήμερα ο πατέρας του, τους φίλους, από τους οποίους καθώς περνάνε τα χρόνια ολοένα και απομακρύνεται.

Με νοσταλγία αναπολεί όμως και τις εποχές που τραγούδαγε στις ελληνικές γιορτές και φωτογράφιζε τους γάμους και τα βαφτίσια που γινόντουσαν στην Αγία Τριάδα.

Το τελευταίο παιδί που βαφτίστηκε στην εκκλησία είναι η μικρή Βασιλική, πριν από 7 χρόνια. Μέχρι το 1982 ήταν αποσπασμένος μόνιμα ένας έλληνας παπάς στην πόλη. Από τότε η "θαυματουργή" εκκλησία της Αγίας Τριάδας δεν έχει παπά. Θεωρείται θαυματουργή επειδή η κυρία Αγγέλα Ανάγνου, πρόσφυγας από την Ελλάδα το 1944, είδε να δακρύζει η εικόνα του Αρχάγγελου Μιχαήλ. Λειτουργία γίνεται αραιά και πού, όταν επισκέπτεται τη Ντίρε Ντάουα ο μητροπολίτης ή ο παπάς από την Αντίς Αμπέμπα, όπου βρίσκεται η έδρα της ιεράς μητρόπολης της Αξώμης.

Αλλά και η Ελένη Πατατάκη κοιτάει νοσταλγικά προς την εκκλησία και θυμάται: "Η Ντίρε Ντάουα ήταν μια μικρή ελληνική πόλη. Γιορτάζαμε όλες τις γιορτές με μεγάλη ευλάβεια. Το Πάσχα μαζευόντουσαν τόσοι άνθρωποι στην εκκλησία, που δε μπορούσες να ρίξεις βελόνα κάτω. Έλληνες, Αιθίοπες, Γάλλοι, Ιταλοί. Να δεις κλάματα που κάνανε όλοι όταν έβγαινε ο σταυρός και ο επιτάφιος τη Μεγάλη Παρασκευή. Αισθάνονταν ότι συνόδευαν τον Χριστό στον τάφο. Και την Ανάσταση ανέβαι-

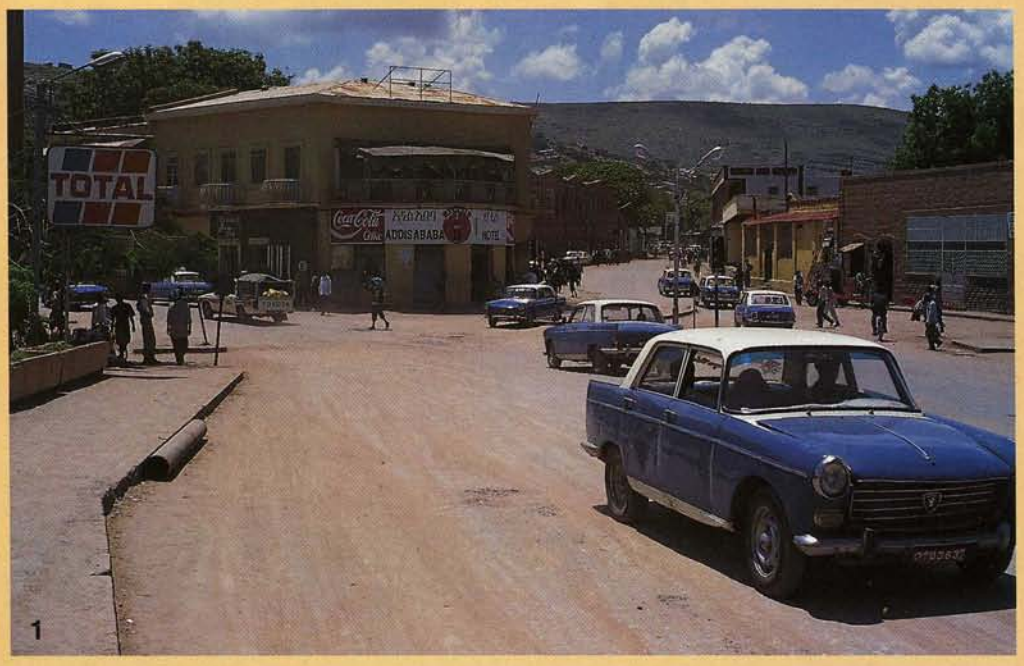

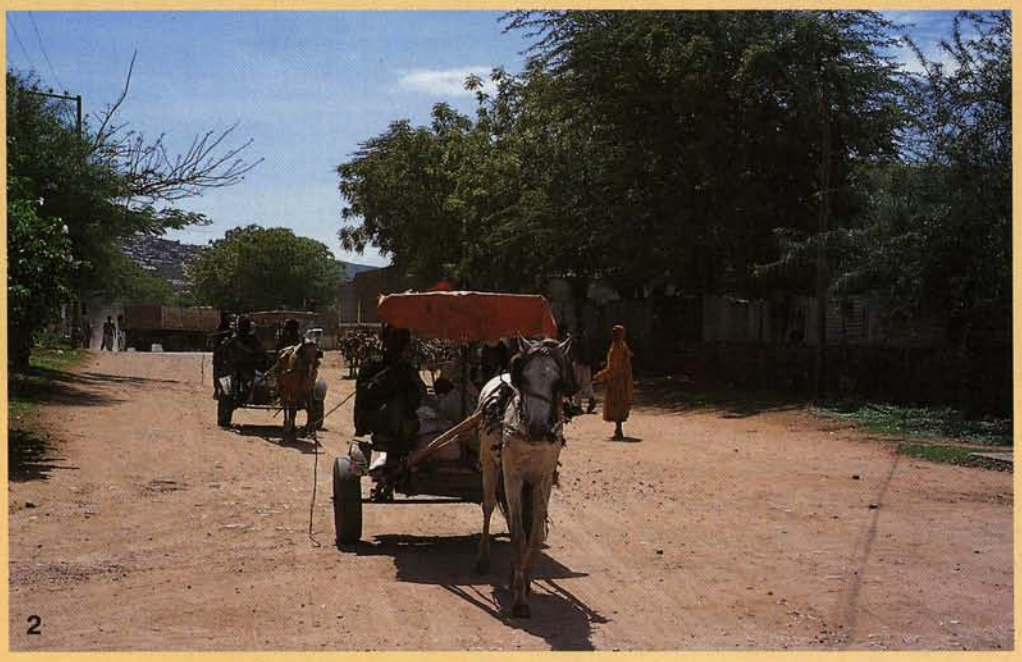

ναν τα παλικάρια στο καμπαναριό. Και άνοιγε το σπίτι του προέδρου Γιάννη Γεωργαλή για όλο τον κόσμο. Δυστυχώς, οι Έλληνες φύγανε και παρακαλώ την Αγία Τριάδα να μας ξανάρθουν. Τουλάχιστον 10 οικογένειες να ερχόντουσαν. Να ξαναζωντανέψουν όλα."

Ο πατέρας της Ελένης Παπατάκη έφυγε το 1918 από τη Σπάρτη της Πελοποννήσου για να δουλέψει στο Τζιμπουτί, στον γαλλοαιθιοπικό σιδηρόδρομο. Εκείνη γεννήθηκε το 1927. Έμαθε μόνη της να διαβάζει και να γράφει ελληνικά, καθώς ο πατέρας της υποστήριζε ότι τα κορίτσια δεν πρέπει να πηγαίνουν στο σχολείο. Παντρεύτηκε το 1963 τον Βασίλη Παπατάκη, του οποίου ο πατέρας καταγόταν από τα Γρεβενά. Ήταν και κείνος "μισός μισός", όπως αποκαλούν τον εαυτό τους οι ελληνοαιθίοπες. Στη Ντίρε Ντάουα ήρθαν το 1975, όταν αναγκάστηκαν -με την αλλαγή της κυβέρνησης- να παραδώσουν τα σπίτια και τα κτήματά τους στο κράτος. Εισπράττει κάθε μήνα μια αποζημίωση 230 μπιρ (6.900 δρχ) γι' αυτά που έχασε. Ευτυχώς, η ελληνική κοινότητα τής παραχωρεί ένα σπίτι μέσα στις εγκαταστάσεις της. Η ίδια δουλεύει σαν μοδίστρα. "Φόβος και τρόμος ήταν η Ντίρε Ντάουα όταν ήρθαμε. Δεν τολμούσαμε να βγούμε έξω από τα σπίτια μας λόγο του πολέμου με τη Σομαλία, από το 1976 μέχρι το 1979. Ευτυχώς, ο Μεγκίστου είχε γερό στρατό, διαφορετικά θα μας είχαν πετσοκόψει όλους τους χριστιανούς."

Ο άντρας της πέθανε πριν από 4 χρόνια. Θέλησε να του κάνει μνημόσυνο, όπως κάθε χρόνο, αλλά η αιθιοπική εκκλησία απαγόρευσε να λειτουργούν οι παπάδες έξω από τους ναούς. Έτσι, για πρώτη φορά το έκανε μόνη της με λιγοστούς φίλους. Βάλανε λίγα λουλούδια στον τάφο, θυμίασαν, άναψαν κεράκια, έκλαψαν και μοίρασαν ψωμάκια στους φτωχούς.

◆ 1.Χαρακτηριστικά μπλε ταξί της Αιθιοπίας. Η τιμή της κούρσας παζαρεύεται με τον ταξιτζή και οι ξένοι πληρώνουν πάντα πολύ περισσότερα από τους ντόπιους. Όποιος θέλει να κάνει τα ψώνια του με ηρεμία και ευκολία μπορεί να μισθώσει ένα όχημα για μία ή περισσότερες ώρες. Τα δυτικά στοιχεία που εχουν εισχωρήσει στον αφρικανικό πολιτισμό, όπως οι διαφημιστικές ταμπέλες ξένων προϊόντων στους δρόμους, είναι πάρα πολλά. 2.Το Greek Camp, περιοχή της Ντίρε Ντάουα στην οποία ζούσαν οι περισσότεροι Έλληνες. Ακόμα και οι ντόπιοι είχαν μάθει την ελληνική γλώσσα και περνώντας από τους δρόμους φανταζόσουν ότι βρίσκεσαι στην Ελλάδα. Σήμερα μόνο το όνομα θυμίζει τα παλιά μεγαλεία. 3.Η Βασιλική Γιώκαρη, κόρη της Ζαχαρούλας και του Γεράσιμου, είναι η μικρότερη Ελληνίδα που ζει στη Ντίρε Ντάουα. Οι γονείς της προσπαθούν να της μιλάνε παράλληλα με τα αιθιοπικά και ελληνικά, για να εξασκηθεί στη γλώσσα.

♦ Το κτίριο του γαλλοαιθιοπικού σιδηροδρόμου στη Ντίρε Ντάουα θυμίζει την παλιά ακμή της πόλης. Τότε που έσφυζε από ζωή και η πλειοψηφία των ξένων αλλά και πολλοί Αιθίοπες δούλευαν για να κατασκευαστεί η σιδηροδρομική γραμμή Τζιμπουτί - Αντίς Αμπέμπα. Σήμερα με το τρένο μεταφέρονται κυρίως φορτία. Οι επιβάτες που θέλουν να ταξιδέψουν πρέπει από πολύ νωρίς να προμηθευτούν εισητήρια, καθώς αυτά εξαντλούνται γρήγορα. Οι αμαξοστοιχίες είναι παλιές και το ταξίδι πολύ κουραστικό.

Το νεκροταφείο στο οποίο είναι σκορπισμένοι οι περισσότεροι ελληνικοί τάφοι βρίσκεται έξω από την πόλη. Είναι σε άθλια κατάσταση, οι ταφόπετρες είναι σπασμένες, οι σταυροί βρόμικοι και ρημαγμένοι. Το 1965 ο δήμαρχος της Ντίρε Ντάουα θεώρησε καλό να μετακομίσουν όλοι οι ξένοι τάφοι από το παλιό νεκροταφείο στο καινούριο. Οι Γάλλοι αντιστάθηκαν και κατάφεραν να μην πειραχτούν τα γαλλικά μνημεία. Μαζί με αυτά έμειναν στη θέση τους και οι τάφοι των Ελλήνων με γαλλική υπηκοότητα. Αλλά και η αγγλική πρεσβεία έφερε αντιρρήσεις, αφού ο αγγλικός στρατός πολέμησε για την απελευθέρωση της Αιθιοπίας από τους Ιταλούς κατακτητές το 1941. Μόνο οι Έλληνες και οι Αρμένιοι φαίνεται ότι βιάστηκαν να ανταποκριθούν, και έτσι οι τάφοι σκορπίστηκαν. Για πολλούς τάφους δεν ενδιαφέρθηκε κανείς. Για άλλους πάλι στάλθηκαν χρήματα από συγγενείς που βρίσκονταν στην Ελλάδα και μεταφερθήκανε σε καινούρια θέση. Κάποιοι μεταφέρανε τους νεκρούς τους στην πατρίδα.

Η Μπολολάκειος Δημοτική Σχολή, απεναντίας, έχει ξαναζωντανέψει τα τελευταία 3 χρόνια, από τότε που άρχισε να λειτουργεί σαν αγγλικό δημοτικό σχολείο. Όταν άρχισαν να φεύγουν οι Έλληνες από τη Ντίρε Ντάουα, το σχολείο έγινε σιγά σιγά μονοθέσιο και άρχισε να διαλύεται. Σήμερα έχει και πάλι 6 τάξεις και 270 μαθητές, με μόνη διαφορά ότι είναι σχεδόν αποκλειστικά Αιθίοπες και τα περισσότερα μαθήματα διδάσκονται στα αγγλικά και τα αιθιοπικά. Κάθε τάξη κάνει 5 ώρες την εβδομάδα ελληνικά. Ο δάσκαλος είναι αποσπασμένος από το Υπουργείο Παιδείας και μπορεί να μείνει μέχρι και 5 χρόνια στο σχολείο. Τα παιδιά μαθαίνουν καταρχήν να γράφουν και να μιλάνε τη γλώσσα. Ελληνικά σχολικά βιβλία υπάρχουν ελάχιστα και έτσι τα περισσότερα κείμενα γράφονται στον πίνακα. Είναι φανερό ότι το μάθημα των ελληνικών δεν έχει μόνο εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Είναι ένας τρόπος να μείνει ζωντανό το ελληνικό στοιχείο και να αντιπροσωπεύεται η Ελλάδα σε μια πόλη όπου λειτουργούν 6 αγγλικά και γαλλικά ιδιωτικά σχολεία. Μετά από το δημοτικό, τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να πάνε στο ελληνικό γυμνάσιο / λύκειο που λειτουργεί στην Αντίς Αμπέμπα ή σε άλλο σχολείο της βούλησής τους. Αν και δεν μεγαλώνουν σε ελληνικό περιβάλλον, έρχονται σε επαφή με το ελληνικό στοιχείο και μέσω του εορτασμού των ελληνικών εθνικών εορτών που πραγματοποιούνται στο σχολείο.

Φεύγοντας από το σχολείο θέλησα να δω και άλλα σημεία της πόλης που μαρτυρούν την κάποτε ανθούσα ελληνική παρουσία. Η Ντίρε Ντάουα χωρίζεται από τον χείμαρρο Ντατσαού σε δύο περιοχές: τη χριστιανική, όπου ζούσαν και οι Ευρωπαίοι, και τη μουσουλμανική. Η μόνη γραπτή ένδειξη πλέον είναι η επιγραφή στα αγγλικά και αιθιοπικά "Menelaos Roasted Chicken", μπροστά στο μαγαζί του Μενέλαου Μησσαηλίδη, ο οποίος ακόμα και σήμερα διατηρεί το μπαρ-ψητοπωλείο του στο κέντρο της πόλης, στην οποία εγκαταστάθηκε στις αρχές του '50. Ελληνικά έμαθε από τον πατέρα του, Μικρασιάτη στην καταγωγή, και φρόντισε να μεγαλώσει και τα δικά του παιδιά δίγλωσσα. "Παλιά ήταν πολύ ωραία η ζωή εδώ. Τώρα έχουν αρχίσει μερικοί να γίνονται ρατσιστές. Υπάρχουν μερικοί Έλληνες που ζουν εδώ και μας μισούν εμάς τους μισούς μισούς. Στην Ελλάδα δεν έχω αντιμετωπίσει τέτοιες διακρί-

◆ **Φρέσκα λαχανικά και μπαχαρικά πωλούνται κυρίως στα υπαίθρια παζάρια. Οι πωλητές έρχονται από πολύ μακριά, κουβαλώντας στις πλάτες τους ή μεταφέροντας με καμήλες και γαϊδούρια τα εμπορεύματά τους.**

σεις."

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα όσων έχουν γεννηθεί από πατέρα έλληνα και μητέρα αιθιοπίδα είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν όταν κάνουν αίτηση στην ελληνική πρεσβεία της Αντίς Αμπέμπα για να τους χορηγηθεί η ελληνική υπηκοότητα. Τα παλαιότερα χρόνια δεν συνηθιζόταν να δηλώνουν οι γονείς τα νεογέννητα παιδιά τους στην ελληνική πρεσβεία, ούτε να τα γράφουν σε ένα δήμο της Ελλάδας -απαραίτητη προϋπόθεση από το 1981 για να θεωρηθείς Έλληνας. Τα βαφτίζανε όμως στην ελληνική εκκλησία, τους δίνανε το επώνυμό τους και τις περισσότερες φορές τα στέλνανε στο ελληνικό σχολείο. Όσοι επιθυμούν να αποκτήσουν ελληνικό διαβατήριο αρχίζουν μια μαραθώνια διαδικασία, που στις περισσότερες περιπτώσεις κρατάει χρόνια. Πρέπει να βρεθούν στοιχεία των προγόνων, πιστοποιητικά κτλ.

Ένα μεγάλο μέρος των Ελληνοαιθιόπων νιώθουν αδικημένοι, κυρίως οι οικονομικά αδύναμοι. Αισθάνονται σαν να ζουν σε δυο κόσμους: στην Αιθιοπία θεωρούνται ευρωπαίοι και στην Ελλάδα αφρικανοί.

Δύο κόσμους συναντά ο επισκέπτης και στη Ντίρε Ντάουα. Μόλις περάσεις το ποτάμι και μπεις στη μουσουλμανική συνοικία, το τοπίο σου θυμίζει έντονα Ανατολή. Παντού θα δεις μικρά μαγαζάκια, μικροπωλητές, καμήλες να κουβαλάνε βαριά φορτία. Ο αέρας είναι γεμάτος από λογής λογής ευωδιές μπαχαρικών. Επικρατεί το γαλαζοπράσινο και τυρκουάζ χρώμα και από τους μιναρέδες καλούνται οι πιστοί για προσευχή.

Κατά το απόγευμα βγαίνουν οι πωλητές του τσαντ στους δρόμους και τις πλατείες. Το τσαντ είναι ένα φυτό που μεγαλώνει κυρίως στην περιοχή της Ντίρε Ντάουα και του Χαρέρ. Στην Ευρώπη μάλλον θα απαγορευόταν η χρήση του, αφού πρόκειται για ένα είδος ελαφρού ναρκωτικού που προκαλεί μια ελαφριά ευφορία και διέγερση σε όποιον μασήσει τα φύλλα του. Στην Αιθιοπία ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού, ιδίως μουσουλμάνοι, που η θρησκεία τους δεν τούς επιτρέπει να καταναλώνουν ελεύθερα αλκοόλ, ευχαριστιέται με το τσαντ: συνήθως συναντιούνται παρέες σε έναν κλειστό χώρο, ο καθένας παίρνει μερικά κλαδιά του φυτού, κόβει τα πιο πράσινα φύλλα και τα μασάει κάνοντας από αυτά μια μπάλα στο στόμα του. Στο τέλος, όταν έχει πια ρουφήξει όλο το ζουμί, το οποίο πικρίζει αρκετά, και εφόσον έχει μουδιάσει το στόμα, φτύνει τη μπάλα από φύλλα και αρχίζει πάλι από την αρχή. Αυτό μπορεί να κρατήσει για ώρες και εξυπηρετεί, μεταξύ άλλων, και αυτόν ακριβώς το σκοπό: σκοτώνεις την ώρα σου μασώντας τσαντ. Σε μια χώρα με τόσα προβλήματα αυτό είναι ένα απαραίτητο στοιχείο για να κρατηθεί ο κόσμος σε ηρεμία.

Το αποκορύφωμα του ταξιδιού μου στη Ντίρε Ντάουα ήταν η εκκλησία της Αγίας Τριάδας και η ελληνική σημαία που κυμάτιζε ανάμεσα στα δύο καμπαναριά της. Φέρνοντας στο νου μου τις εικόνες που είδα, ζωντανεύουν μέσα μου οι ιστορίες για τους "παλιούς καλούς καιρούς". Βλέπω μπροστά μου πλήθος καλοντυμένων Ελλήνων, Γάλλων, Ιταλών, Αρμενίων και λευκοφορεμένων Αιθιόπων να βγαίνουν από την εκκλησία και να χορεύουν στην αυλή του σχολείου. Ακούω τα όργανα να παίζουν γνώριμους σκοπούς και τη νεολαία να τραγουδάει. Συγχρόνως, φαντάζομαι τους Έλληνες που αναγκάστηκαν να αφήσουν τη χώρα και να γυρίσουν στην Ελλάδα, να κάθονται στο μπαλκόνι του σπιτιού τους και να αναπολούν τις δύσκολες, αλλά όμορφες στιγμές που πέρασαν σε αυτή τη μακρινή πόλη της Αφρικής. Μια πόλη που αν συνδεθείς μαζί της δύσκολα θα ξεχάσεις.